

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH

ELEWACJE BIBLIOTEKI PEDAGOGICZNEJ PRZY UL. DĄBROWSKIEGO 4 W TORUNIU

Dokumentację sporządziła Eliza Płocińska

Toruń, październik 2022 r.

DZIEŁO KONSERWATORSKIE I DOKUMENTACJA CHRONIONE PRAWEM AUTORSKIM

KARTA TYTUŁOWA

I. IDENTYFIKACJA OBIEKTU

Rodzaj obiektu: pierwotnie prawdopodobnie budynek obsługi składnicy artylerii, następnie szpital wojskowy

Adres/Lokalizacja: ul. Gen. Dąbrowskiego 4, 87-100 Toruń, nr działki: 046301_1.0018.85/2

Forma ochrony konserwatorskiej: budynek wpisany do rejestru zabytków pod nr A/178 decyzją z dnia 28.04.2004 r.

Czas powstania: ok. 1890 r.

Styl: historyzm

Właściciel obiektu: Zarząd Województwa Kujawsko-Pomorskiego,

Plac Teatralny 2, 87-100 Toruń

II. DANE DOTYCZĄCE OPRACOWANIA

Inwestor: Zarząd Województwa Kujawsko-Pomorskiego, Plac Teatralny 2, 87-100 Toruń

Autorka programu prac konserwatorskich: Eliza Płocińska, UMK 1400/122868/2008

Miejsce i czas powstania opracowania: Toruń, październik 2022 r.

SPIS TREŚCI

1. ZAKRES I PODSTAWA OPRACOWANIA.....	4
2. HISTORIA OBIEKTU.....	5
3. OPIS FORMALNY.....	6
4. STAN ZACHOWANIA I PRZYCZYNY ZNISZCZEŃ.....	17
5. ZAŁOŻENIA KONSERWATORSKIE.....	35
6. TECHNOLOGICZNY PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH.....	38

1. ZAKRES I PODSTAWA OPRACOWANIA

Niniejszy program prac powstał na zlecenie Zarządu Województwa Kujawsko-Pomorskiego, w związku z planowanym remontem elewacji.

Projekt przygotowano na podstawie literatury tematu, dokumentacji z archiwum Miejskiego Konserwatora Zabytków w Toruniu oraz karty ewidencyjnej zabytku wpisanego do rejestru zabytków będącej w posiadaniu Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Toruniu a także na podstawie oglądu obiektu z poziomu gruntu.

Obiekt budynek wpisany do rejestru zabytków pod nr A/178 decyzją z dnia 28.04.2004 r. i podlega ochronie konserwatorskiej.

Program prac konserwatorskich obejmuje elewacje: południową, wschodnią i północną wraz ze schodami elewacji frontowej.

W zakres opracowania konserwatorskiego wchodzi: zarys historii i opis formalny budynku, opis stanu zachowania wraz z próbą określenia czynników działających na obiekt destrukcyjnie a także założenia konserwatorskie oraz technologiczny program planowanych prac.

Szczegółowe rozwiązania techniczne i konstrukcyjne, do których mają zastosowanie przepisy prawa budowlanego nie wchodzi w zakres niniejszego opracowania.

2. HISTORIA OBIEKTU¹

Budynek przy ul. Dąbrowskiego 4 (dawna *Moltkestrasse*) rzadko opisywany jest w literaturze. Niewiele jest także dotyczących go materiałów źródłowych oraz fotograficznych.

Budynek obecnej biblioteki został wybudowany ok. 1890 r. na terenie formującej się dzielnicy Wilhelmstadt, skupiającej różnego rodzaju zabudowania o funkcjach wojskowych.

Dzielnica Wilhelmstadt powstała na miejscu wałów, bastionów i fosy pasa wewnętrznego Twierdzy Toruń. W centrum posadowiono obszerny plac św. Katarzyny (w średniowieczu przedmieście św. Katarzyny) z nowym garnizonowym kościołem pod tym samym wezwaniem. Siatkę ulic wytyczono dookoła symetrycznie w osi półn-wsch/półd-zach, z główną reprezentacyjną arterią prowadzącą do dworca Toruń-Miasto – Wilhelmstrasse (obecna ul. Piastowska). W sąsiedztwie dworca powstawały nowe ekskluzywne, zgodne z najnowszymi trendami kamienice administracyjno-mieszkaniowe, projektowane przez berlińskich architektów, a Wilhelmstadt nazywano małym Berlinem.

Opisywany budynek powstał zapewne (lub planowany był) jako budynek obsługi składu artylerii. W Aktach Budowlanych² sąsiedniego budynku szpitala (*Krankenhaus*) zachowało się kilka rysunków położenia budynku wraz z opisem *Artillerie Depot Dienst Gebaude* (budynek obsługi składnicy artylerii). Jakiś czas później budynek wszedł w skład zabudowań zaplecza medycznego do powstających nieopodal zabudowań wojskowych. Kilka lat później zakończono budowę kościoła garnizonowego i większości reprezentacyjnych kamienic mieszkalnych, ciągnących się od Wilhelmsplatz do Dworca Miasto. Do 1939 r. budynek należał do szpitala Okręgowego nr 8, a od 1945 do 1997 r. wchodził w skład kompleksu budynków szpitala ogólnego w zarządzie MON. Po tym okresie przeszedł pod administrację Zarządu Województwa Kujawsko-Pomorskiego. Od 2003 r. użytkuje go Biblioteka Pedagogiczna w Toruniu. W 2004 r. budynek wpisano do rejestru zabytków.

Forma zewnętrzna budynku uległa pewnym przekształceniom. Najwyższą, poddaszową kondygnację budynku podniesiono do wysokości użytkowej. Natomiast między opisywanym budynkiem a sąsiadującym budynkiem ceglany (pierwotnie funkcjonujący jako szpital) zaplanowano łącznik (ok. 1997 r.), którego współczesna bryła architektoniczna zmieniła kontekst odbioru historycznych budynków. Obecnie znajduje się tam siedziba Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa.

W 2003 – 2004 r. na potrzeby aranżacji pod bibliotekę zmieniono także układ przestrzenny wnętrza.

Po 2004 r. wprowadzono niedopasowane stylistycznie schody prowadzące do drzwi wejściowych.

1 W zbiorach MKZ w Toruniu znajduje się kilka pozycji dokumentacji projektowej: „Miastoprojekt” Bydgoszcz, *Projekt budowlany – Adaptacja Szpitala Wojskowego na Miejski Zespół Rehabilitacyjno – Lecznicy. Kolorystyka elewacji*, 1996 r.; „Miastoprojekt” Bydgoszcz, *Projekt budowlano-wykonawczy – Adaptacja Szpitala Wojskowego na Miejski Zespół Rehabilitacyjno – Lecznicy. Kolorystyka elewacji*, 1996 r.; REWACO, *Projekt budowlano-wykonawczy – Biblioteka Pedagogiczna. Kolorystyka*, 2003 r. Ponadto w archiwum WKZ znajduje się *Karta ewidencyjna zabytków architektury i budownictwa – Szpital Wojskowy, ob. Biblioteka Pedagogiczna*, oprac. Krzysztof Milanowski, grudzień 2003 r.

2 *Akta Budowlane – ul. Dąbrowskiego 4 w Toruniu*, Archiwum Państwowe w Toruniu, sygnatura: AmT-bud G 562.

3. OPIS FORMALNY³

Budynek obecnej biblioteki usytuowany jest po północnej stronie ul. Dąbrowskiego. Wybudowany jako wolnostojący, w bliskim sąsiedztwie budynku pierwotnego szpitala, z którym jest obecnie połączony współczesnym w formie łącznikiem.

Budynek na planie wydłużonego prostokąta, dłuższą krawędzią równoległą do przebiegu ulicy. W elewacji frontowej dwa nieznacznie wysunięte ryzality boczne. W elewacji tylnej nieco wydatniejszy ryzalit klatki schodowej na osi środkowej.

Budynek wybudowano jako trzypiętrowy (obecnie podniesiony do czwartej kondygnacji), całkowicie podpiwniczony. Wymurowano go z cegły pełnej ceramicznej na zaprawie wapiennej lub cementowo-wapiennej. Elewacje otynkowano prawdopodobnie zaprawą wapienną ewentualnie z niewielkim dodatkiem cementu, ozdobiono dekoracjami w postaci elementów ciągniętych w zaprawie i odlewanych w gipsie.

Stropy nad piwnicą – ceglane odcinkowe na łukowych sklepieniach ceglanych, wyższe kondygnacje wydzielone stropami drewnianymi, belkowymi z podsufitkami, obecnie na I-szym i II-gim piętrze typu Kleina (przebudowa po 2-giej połowie XX w).

Elewacja frontowa 11-osiowa, posadowiona na cokole z profilowaniem w górnej krawędzi. Od góry prosty w formie (wtórny) gzyms wieńczący pod mocno wysuniętym okapem dachu (po przebudowie ostatniej kondygnacji).

Elewacje noszą cechy renesansu i manieryzmu włoskiego z typowym dla ówczesnego pałacu miejskiego ze zróżnicowanym opracowaniem poszczególnych kondygnacji bogato zdobionych elementami architektonicznymi: boniowaniami, gzymsami, pilastrami, naczółkami⁴.

Opis Krzysztofa Milanowskiego w karcie ewidencyjnej z 2003 r.:

Elewacja frontowa (południowo-wschodnia): (...) Najniższą strefę poziomą stanowi pas okienek w partii cokołowej, tuż nad poziomem gruntu, otwory te są poziome, prostokątne, zabezpieczone na zewnątrz ozdobną kratą metalową.⁵ W strefie parteru płaskie, regularne boniowanie; otwory okienne pionowe, prostokątne, zamknięte łukami pełnymi, podkreślone powtarzającymi ten kształt, jednouskokowym glifem; poniżej każdego otworu okiennego, pomiędzy jego parapetem a cokołem poziom, prostokątne płyciny z kasetonami o profilowanych krawędziach. Niektóre z otworów okiennych zabezpieczone ozdobną kratą metalową. Na osi elewacji otwór wejściowy pionowy, prostokątny, zamknięty łukiem pełnym, poprzedzony jednouskokowym glifem. Kondygnacja I piętra oddzielona od parterowej wąskim, profilowanym gzymsiem. W tej i wyższych kondygnacjach

³ Rozdział przygotowano na podstawie *Karty ewidencyjnej*...op. cit.

⁴ Ibidem.

⁵ Kraty nie zachowane.

pozorne ryzalitty flankowane są parami półpilastrów, spiętrzonych nad sobą, z sumarycznie zarysowanymi cokołami i głowicami. Otwory okienne tej kondygnacji pionowe, prostokątne, zwieńczone w partii środkowej trójkątnymi naczótkami, w partiach pozornych ryzalitów poziomym pasem profilowanego gzymsu. W kondygnacji II piętra otwory okienne pionowe, prostokątne, zwieńczone w partii środkowej odcinkami poziomego, profilowanego gzymsu; w partiach pozornych ryzalitów gzyms jest wspólny dla pary okien. Ostatnia kondygnacja – III piętra bardzo niska, zamknięta mocno wysuniętym okapem połaci dachu. Ciąg otworów okiennych o wykroju kwadratu ujęty jest u podstawy płaską opaską biegnącą wzdłuż całej elewacji, stanowi niejako gzyms podokapowy.

Elewacja boczna (południowo-wschodnia): trzyosiowa w partii parteru, powyżej otwory okienne tylko w osi środkowej. Rozczłonkowana na trzy równe części czterema półpilastrami spięzonymi nad sobą w kondygnacjach I i II piętra. Podziały poziome identyczne jak w elewacji frontowej: posadowiona na niewysokim cokole o profilowanej górnej krawędzi; zwieńczona płaskim gzymsem podokapowym i mocno wysuniętym okapem dachu. W kondygnacji parterowej płaskie boniowanie urozmaicone jest boniami bardziej mięsistymi w pionowych pasach, poniżej i na przedłużeniu wspomnianych półpilastrów. Otwory okienne pionowe, prostokątne, zamknięte łukami pełnymi, podkreślone powtarzającym ten kształt, jednouskokowym glifem, poniżej każdego otworu okiennego, pomiędzy jego parapetem a cokołem poziome, prostokątne płyciny z kasetonami o profilowanych krawędziach. W kondygnacji I piętra, na osi pionowy, prostokątny otwór drzwiowy, poprzedzony balkonem o ozdobnej, metalowej balustradzie, ujęty parą półpilastrówi płaskim, profilowanym gzymsem. W kondygnacji II pięta pionowy, prostokątny otwór okienny w identycznym obramieniu. Otwór okienny III piętra, o kwadratowym wykroju przebity jest w środkowej partii płaskiego gzymsu podokapowego.

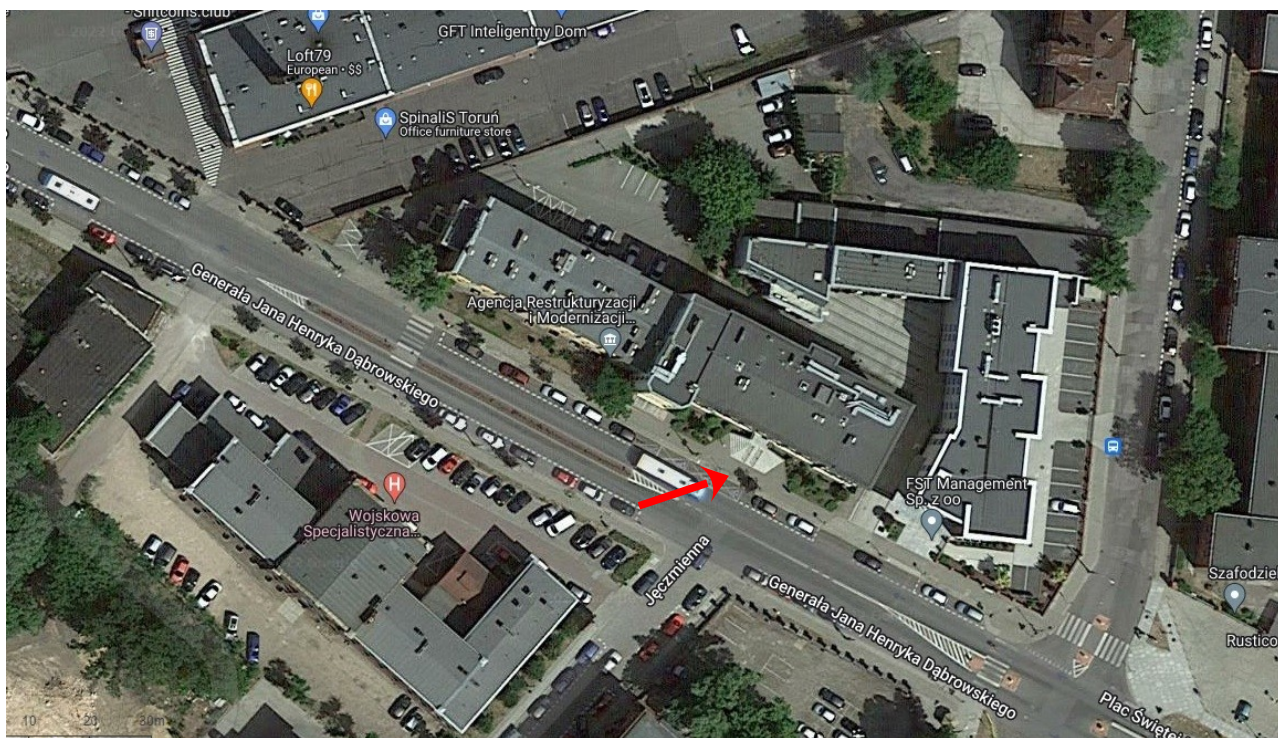
Elewacja tylna (północno-zachodnia): trzynasto-osiowa, o podziałach poziomych identycznych jak w elewacjach opisanych – posadowiona na niewysokim cokole o profilowanej górnej krawędzi; zwieńczona płaskim gzymsem podokapowym i mocno wysuniętym okapem dachu. W partii środkowej klatka schodowa zaakcentowana jedno-osiowym ryzalitem. Najniższą strefę poziomą stanowi pas okienek w partii cokołowej, otwory te są poziome, prostokątne, zabezpieczone na zewnątrz ozdobną kratą metalową. W strefie parteru otwory okienne pionowe, prostokątne, zamknięte łukami pełnymi, ozdobione w partiach tych łuków pozornymi naczótkami imitującymi klince kamienne. Wszystkie zabezpieczone kratą metalową. Na osi elewacji, w ryzalicie klatki schodowej i w skrajnej osi północnej otwory wejściowe: pionowe, prostokątne, w płaskim, profilowanym obramieniu. Kondygnacja I piętra oddzielona od parterowej wąskim, profilowanym gzymsem. Otwory okienne pionowe, prostokątne, w płaskim, profilowanym obramieniu. Powyższe kondygnacje opracowane analogicznie za wyjątkiem ryzalitu środkowego i skrajnej osi północnej, gdzie otwory okienne różnią się wysokością i rozmieszczone są na półpiętrach, pomiędzy kondygnacjami.

Drzwi wejściowe drewniane, wykonane w konstrukcji ramowo-płycinowej, pojedyncze,

dwuskrzydłowe z półokrągłym przeszklonym nadświetlem. Okna (opis w Karcie ewidencyjnej z 2003 r.) *drewniane, w górnych kondygnacjach przeważnie półskrzynkowe, podwójne, dwuskrzydłowe (w parterze z nadświetlem), po zewnętrznej stronie profilowany krzyż okienny z tzw. ślemieniem przechodzącym; okienka w kondygnacji piwnicznej krosnowe, pojedyncze, dwuskrzydłowe.*⁶

Schody zewnętrzne w Karcie ewidencyjnej opisano jako *masywne, żelbetowe, jednobiegowe, pojedyncze w betonowym ocembrowaniu z metalową balustradą*. Nie jest pewne natomiast, iż powyższy opis dotyczy pierwotnego sposobu rozwiązania wejścia od strony elewacji frontowej. Na zdjęciu z 2003 r. widać ślad po wtórnych schodach oraz kontynuację profilu cokołowego w głąb dawnego otworu wejściowego a także brak śladów przewiązania muru. Mogłoby to wskazywać na niższą (niż obecna) pierwotną lokalizację otworu wejściowego.

⁶ Ibidem.

1. Budynek Biblioteki Pedagogicznej przy ul. Dąbrowskiego 4 w Toruniu. Lokalizacja. (Źródło: <https://geoportal360.pl/>)

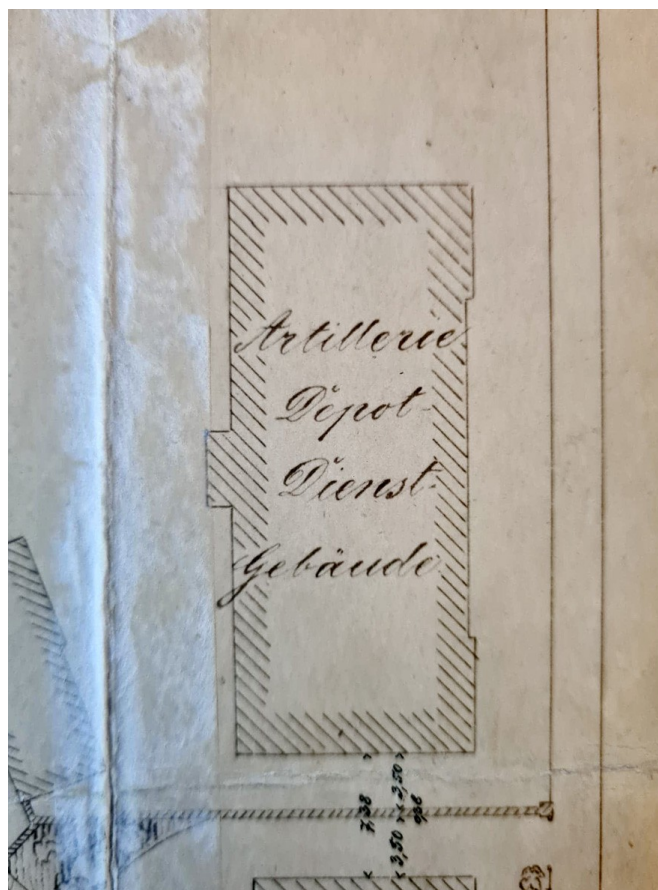
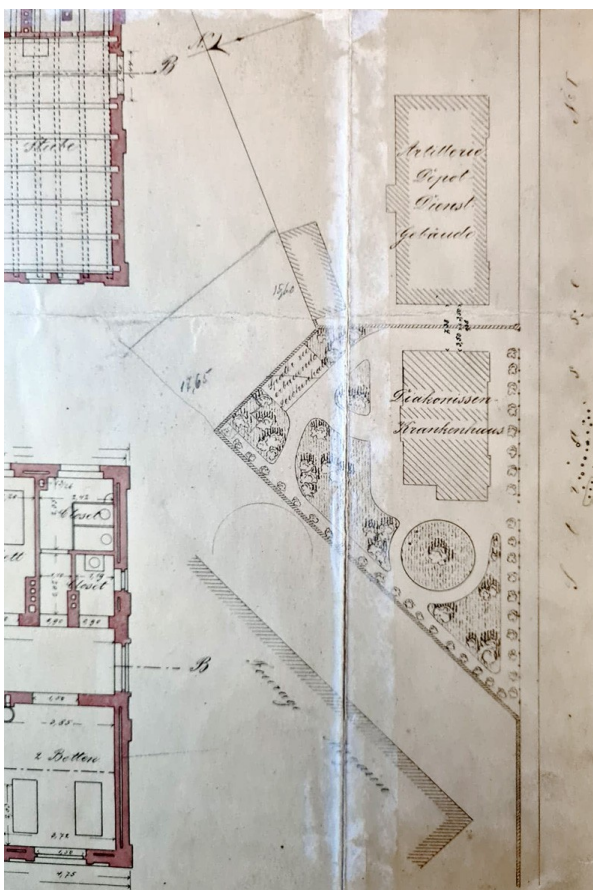
2. Budynek Biblioteki Pedagogicznej przy ul. Dąbrowskiego 4 w Toruniu oraz sąsiednie zabudowania. Widok z ul. Jęczmieńca. (Fot. E. Płocińska)

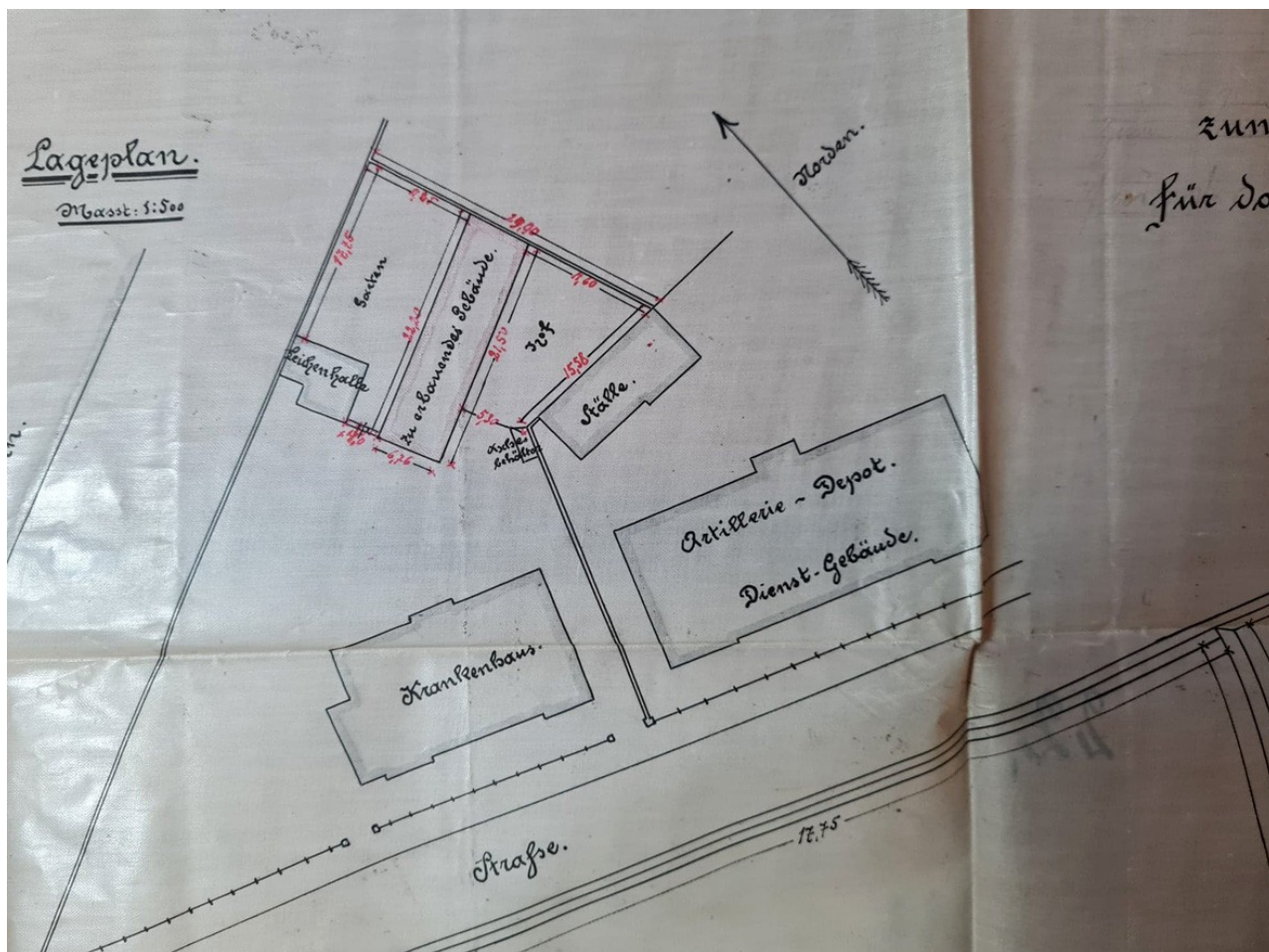
3. Mapa obwarowań Twierdzy Toruń z okresu 1873-1877 z oznaczonym obszarem przyszłego Wilhelmstadt. (Źródło: <https://toruntour.pl/3061/przedmiescie-sw-katarzyny-torun>)

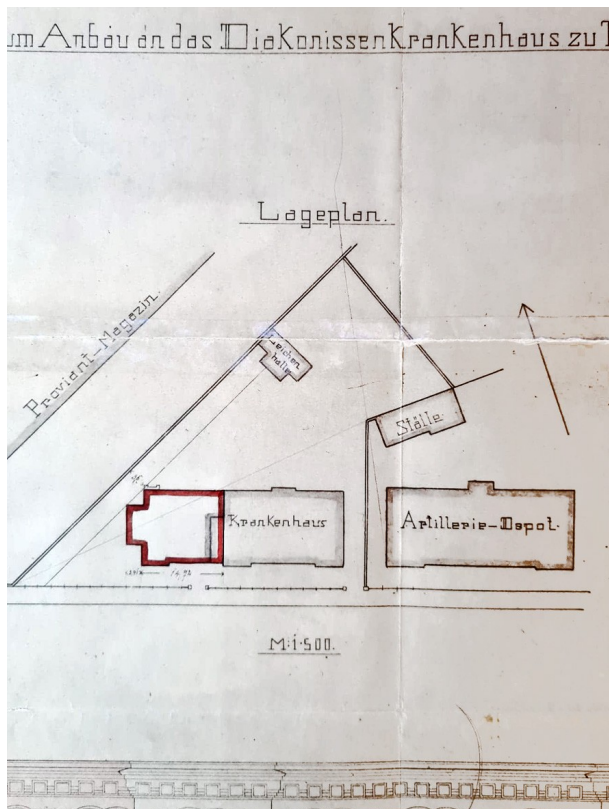
4. Mapa Torunia z roku 1912 z oznaczonym obszarem nowej dzielnicy - Wilhelmstadt. (Źródło: <https://toruntour.pl/3061/przedmiescie-sw-katarzyny-torun>)

5, 6 (detal). Budynek obecnej Biblioteki Pedagogicznej przy ul. Dąbrowskiego 4 w Toruniu opisany *Artillerie Depot Dienst Gebäude*. Archiwalny plan z 1888 r. będący częścią rysunków projektowych sąsiedniego budynku szpitala. Archiwum Państwowe w Toruniu, AmT, bud., sygn. 562.

7. Budynek obecnej Biblioteki Pedagogicznej przy ul. Dąbrowskiego 4 w Toruniu opisany *Artillerie Depot Dienst Gebäude*. Archiwalny plan z 1896 r. będący częścią rysunków projektowych sąsiedniego budynku szpitala. Archiwum Państwowe w Toruniu, AmT, bud., sygn. 562.

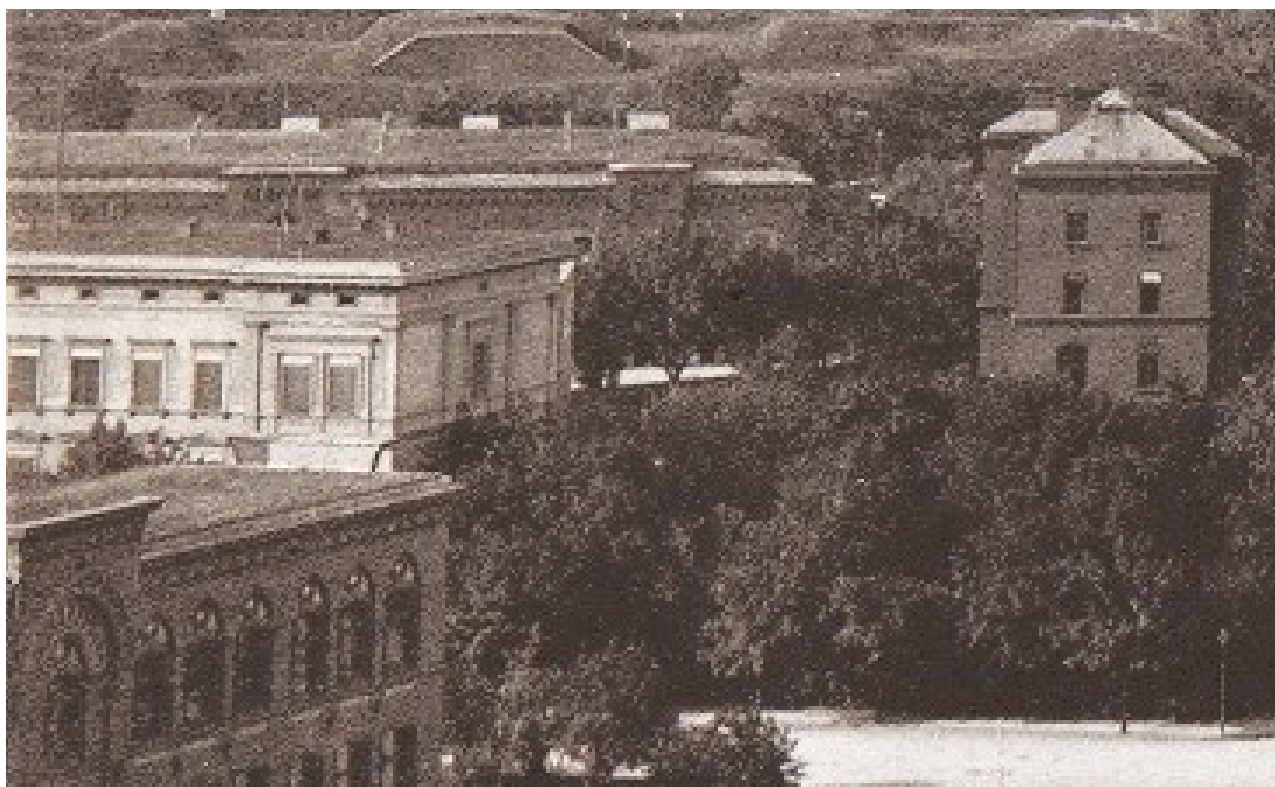

8. Budynek obecnej Biblioteki Pedagogicznej przy ul. Dąbrowskiego 4 w Toruniu opisany *Artillerie Depot*. Archiwalny plan z 1897 r. będący częścią rysunków projektowych sąsiedniego budynku szpitala. Archiwum Państwowe w Toruniu, AmT, bud., sygn. 562.

Zbigniew Franczukowski (bynio) polska-org.pl

9. Plac św. Katarzyny w Toruniu (*Wilhelmsplatz*) w 1902 r. W głębi po lewej stronie widoczny budynek obecnej Biblioteki Pedagogicznej przy ul. Dąbrowskiego 4. (Źródło: <https://polska-org.pl/9017331,foto.html>)

10. Detal fotografii nr 8. Budynek obecnej Biblioteki Pedagogicznej przy ul. Dąbrowskiego 4. (Źródło: <https://polska-org.pl/9017331,foto.html>)

11. Plac św. Katarzyny w Toruniu (*Wilhelmsplatz*) w 1920 r. W głębi po prawej stronie widoczny budynek obecnej Biblioteki Pedagogicznej przy ul. Dąbrowskiego 4. (Źródło: <https://fotopolska.eu/1274188,foto.html?o=u124343>)

12. Budynek przy ul. Dąbrowskiego 4 w Toruniu. Widok od strony południowej. Stan zachowania w 2003 r. (Źródło: *Karta ewidencyjna...op. cit.*)

13. Budynek przy ul. Dąbrowskiego 4 w Toruniu. Elewacja boczna. Widok od strony północno-wschodniej. Stan zachowania w 2003 r. (Źródło: *Karta ewidencyjna...op. cit.*)

14. Budynek przy ul. Dąbrowskiego 4 w Toruniu. Elewacja tylna. Widok od strony wschodniej. Stan zachowania w 2003 r. (Źródło: *Karta ewidencyjna...op. cit.*)

15. Budynek przy ul. Dąbrowskiego 4 w Toruniu. Elewacja frontowa, wejście główne. Stan zachowania w 2003 r. (Źródło: *Karta ewidencyjna...op. cit.*)

16. Budynek przy ul. Dąbrowskiego 4 w Toruniu. Elewacja tylna, wejście do klatki schodowej. Stan zachowania w 2003 r. (Źródło: *Karta ewidencyjna...op. cit.*)

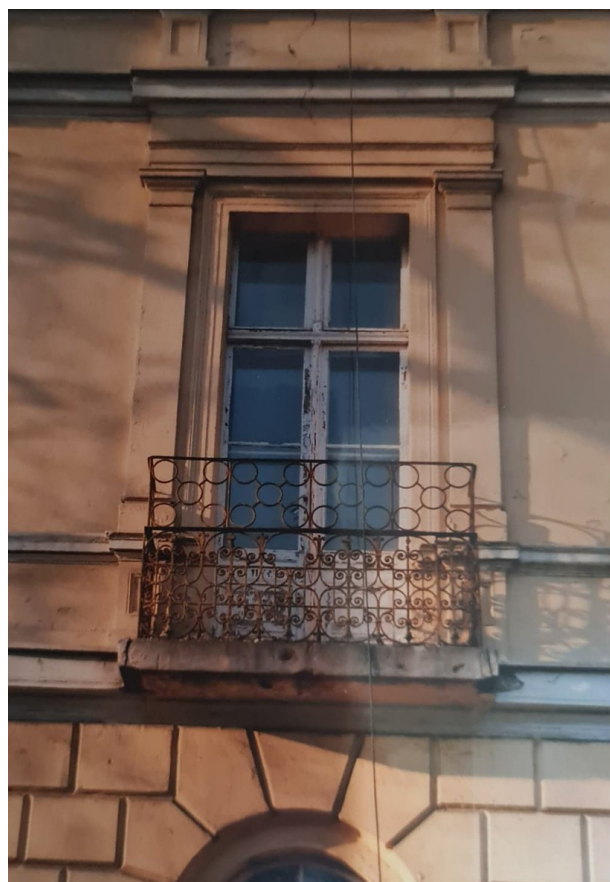
17. Budynek przy ul. Dąbrowskiego 4 w Toruniu. Elewacja frontowa, okna parteru. Stan zachowania w 2003 r. (Źródło: *Karta ewidencyjna...op. cit.*)

18. Budynek przy ul. Dąbrowskiego 4 w Toruniu. Elewacja frontowa, okienka doświetlające piwnicę. Stan zachowania w 2003 r. (Źródło: *Karta ewidencyjna...op. cit.*)

19. Budynek przy ul. Dąbrowskiego 4 w Toruniu. Elewacja tylna, okno doświetlające klatkę schodową. Stan zachowania w 2003 r. (Źródło: *Karta ewidencyjna...op. cit.*)

20. Budynek przy ul. Dąbrowskiego 4 w Toruniu. Elewacja boczna, południowo-wschodnia. Balkon w kondygnacji I piętra. Stan zachowania w 2003 r. (Źródło: *Karta ewidencyjna...op. cit.*)

4. STAN ZACHOWANIA I PRZYCZYNY ZNISZCZEŃ

Stan elewacji budynku obecnej biblioteki uznać można za dobry i dostateczny. Podczas ostatnich prac remontowych wykonano zabezpieczenia przeciwwodne w obrębie dachu, elewacji i murów na poziomie gruntu. W momencie wykonywania dokumentacji stanu zachowania obiektu na jesieni 2022 r. w obrębie elewacji od strony ul. Dąbrowskiego w rewizje rur spustowych wprowadzono prowizoryczne odprowadzenie wody na trawnik, co świadczy prawdopodobnie o niewłaściwym odprowadzaniu wody poniżej poziomu gruntu. Na poziomie cokołów nie widać co prawda zniszczeń spowodowanych podciąganiem kapilarnym wody z gruntu, ale może być to spowodowane faktem, iż problem pojawił się stosunkowo niedawno lub też zawilgocenie jest niewidoczne pod warstwą szczelnej warstwy wtórnego tynku.

W 2019 r. wykonano remont pokrycia dachu. Drewniana podbitka dachowa (historycznie prawdopodobnie profilowany gzymś wieńczący, dziś forma uproszczona) wydaje się być w dobrym stanie. Ocena stanu dachu leży poza zakresem tego opracowania⁷.

Pozostałe zabezpieczenia i instalacje odprowadzające wodę wydają się być w dość dobrym stanie technicznym, choć brakuje im spójności estetycznej. Miedziane, lutowane rury spustowe wymieniono prawdopodobnie na blachę stalową malowaną na brązowo na wysokości gzymśu pierwszego piętra.

W obrębie elewacji kamienicy nie dostrzeżono większych problemów o charakterze konstrukcyjnym. Drobne rysy w osiach otworów okiennych nie wydają się stanowić poważnego problemu. Największa szczelina powiązana z niewielkimi ubytkami tynku znajduje się na bocznej (południowo-wschodniej) elewacji budynku. Ocena zasadności wykonania przeszyc stabilizujących powinna należeć do konstruktora.

W obrębie wszystkich elewacji odnotowano kilka większych ubytków w obrębie tynków płaskich i elementów architektonicznych lecz są to ubytki stosunkowo nieliczne. Ponadto, w wielu miejscach, przede wszystkim nieosłoniętych gzymśów partii powyżej cokołu odnotować można siatkę spękań i odspojień tynków. Spod odspojonych szczelnych współczesnych tynków zewnętrznych wysypuje się zdestruowany tynk o niższej wytrzymałości.

Podobną sytuację obserwować można w miejscach, gdzie utrudnione było odprowadzenie wody opadowej, np. na schodach. Tynki zewnętrzne uległy tam odspojeniu ukazując historyczne (choć nie wiadomo, czy pierwotne) opracowanie tynków z warstwą malarską w kolorze ugrywym.

Generalnie tynki nałożone podczas ostatniego remontu wydają się być w dobrym stanie, natomiast niestety charakter zniszczeń wskazuje na to, iż użyta zaprawa jest zbyt szczelna i ma zbyt dużą wytrzymałość w stosunku do niższych warstw historycznego tynku. Sytuacja taka jest niekorzystna,

⁷ W zbiorach MKZ w Toruniu znajduje się *Projekt budowlany dla inwestycji pn.: Remont pokrycia dachowego budynku Biblioteki Pedagogicznej w Toruniu przy ul. Dąbrowskiego 4*, opracowany przez ATM Inwest w 2019 r.

gdyż proces niszczenia odbywa się poniżej uszczelnionej warstwy, czyli w partii tynku historycznego, który ulega spudrowaniu i całkowitej destrukcji a następnie odpada wraz z pozbawioną przyczepności warstwą zewnętrznego tynku.

W przypadku tynków biblioteki ciężko jest w pełni ocenić skalę zniszczeń. Będzie to możliwe w zasadzie dopiero po uzyskaniu dostępu z poziomu rusztowań i usunięciu skorupy tynku zewnętrznego w miejscach widocznych obecnie rys i pęcherzy.

Nie zachowała się pierwotna stolarka okienna, a rekonstruowana, biała, wydaje się być w dość dobrym stanie technicznym.

Dużą stratą dla historycznego charakteru budowli jest wprowadzenie dominujących, współczesnych w formie i użytych materiałach schodów prowadzących do wejścia głównego budynku. Wtórne schody prowadzące do głównego wejścia są w dość dobrym stanie technicznym. Niektóre płyty okładziny granitowej uległy odspojeniu, a spoiny wykruszeniu. Próbowano naprawić te miejsca, wprowadzając nieestetyczne zacieki na powierzchni kamienia. Ponadto korodujące rury balustrad schodów przebarwiły powierzchnię kamienia na rdzawy kolor.

Złe wrażenie estetyczne wywołuje łącznik między opisywanym budynkiem a sąsiednimi zabudowaniami dawnego szpitala. Stopniowe upraszczanie formy (w stosunku do zaakceptowanego w latach 90. XX w projekcie), zmiana kolorystyki, spowodowało zatarcie pierwotnej koncepcji architektonicznej i zbytnią dominację elementu dodanego nad zabytkową architekturą.

21. Budynek Biblioteki Pedagogicznej przy ul. Dąbrowskiego 4 w Toruniu. Stan zachowania na jesieni 2022 r. (Fot. E. Płocińska)

22. Budynek Biblioteki Pedagogicznej przy ul. Dąbrowskiego 4 w Toruniu. Stan zachowania na jesieni 2022 r. (Fot. E. Płocińska)

23, 24. Budynek Biblioteki Pedagogicznej przy ul. Dąbrowskiego 4 w Toruniu. Stan zachowania na jesieni 2022 r. (Fot. E. Płocińska)

25. Budynek Biblioteki Pedagogicznej przy ul. Dąbrowskiego 4 w Toruniu. Stan zachowania na jesieni 2022 r. (Fot. E. Płocińska)

26, 27. Budynek Biblioteki Pedagogicznej przy ul. Dąbrowskiego 4 w Toruniu. Stan zachowania na jesieni 2022 r. (Fot. E. Płocińska)

28. Budynek Biblioteki Pedagogicznej przy ul. Dąbrowskiego 4 w Toruniu. Stan zachowania na jesieni 2022 r. Wejście do kondygnacji podziemnej w elewacji bocznej. (Fot. E. Płocińska)

29. Budynek Biblioteki Pedagogicznej przy ul. Dąbrowskiego 4 w Toruniu. Stan zachowania na jesieni 2022 r. Wejście główne. (Fot. E. Płocińska)

30. Budynek Biblioteki Pedagogicznej przy ul. Dąbrowskiego 4 w Toruniu. Stan zachowania na jesieni 2022 r. Wtórna stolarka okienna. (Fot. E. Płocińska)

31. Budynek Biblioteki Pedagogicznej przy ul. Dąbrowskiego 4 w Toruniu. Stan zachowania na jesieni 2022 r. Elewacja boczna. Drobne rysy w osiach otworów okiennych. (Fot. E. Płocińska)

32. Budynek Biblioteki Pedagogicznej przy ul. Dąbrowskiego 4 w Toruniu. Stan zachowania na jesieni 2022 r. Elewacja frontowa. Drobne rysy w osiach otworów okiennych. (Fot. E. Płocińska)

33. Budynek Biblioteki Pedagogicznej przy ul. Dąbrowskiego 4 w Toruniu. Stan zachowania na jesieni 2022 r. Elewacja boczna. Balkon. (Fot. E. Płocińska)

34. Budynek Biblioteki Pedagogicznej przy ul. Dąbrowskiego 4 w Toruniu. Stan zachowania na jesieni 2022 r. Elewacja frontowa. Pęcherz w partii tynków płaskich. (Fot. E. Płocińska)

35. Budynek Biblioteki Pedagogicznej przy ul. Dąbrowskiego 4 w Toruniu. Stan zachowania na jesieni 2022 r. Spękania tynków w partii tynków boniowań. (Fot. E. Płocińska)

36. Budynek Biblioteki Pedagogicznej przy ul. Dąbrowskiego 4 w Toruniu. Stan zachowania na jesieni 2022 r. Elewacja frontowa. Rozwarstwienia tynków przy wejściu głównym. (Fot. E. Płocińska)

37. Budynek Biblioteki Pedagogicznej przy ul. Dąbrowskiego 4 w Toruniu. Stan zachowania na jesieni 2022 r. Elewacja boczna. Uszkodzenia tynków spowodowane prawdopodobnie korozją barierki. (Fot. E. Płocińska)

38. Budynek Biblioteki Pedagogicznej przy ul. Dąbrowskiego 4 w Toruniu. Stan zachowania na jesieni 2022 r. Elewacja frontowa. Uszkodzenia tynków w sąsiedztwie wejścia głównego. (Fot. E. Płocińska)

39. Budynek Biblioteki Pedagogicznej przy ul. Dąbrowskiego 4 w Toruniu. Stan zachowania na jesieni 2022 r. Elewacja frontowa. Uszkodzenia tynków w partii parteru. (Fot. E. Płocińska)

40. Budynek Biblioteki Pedagogicznej przy ul. Dąbrowskiego 4 w Toruniu. Stan zachowania na jesieni 2022 r. Elewacja frontowa. Uszkodzenia tynków w partii parteru. (Fot. E. Płocińska)

41. Budynek Biblioteki Pedagogicznej przy ul. Dąbrowskiego 4 w Toruniu. Stan zachowania na jesieni 2022 r. Elewacja frontowa. Uszkodzenia tynków w sąsiedztwie wejścia głównej. (Fot. E. Płocińska)

42. Budynek Biblioteki Pedagogicznej przy ul. Dąbrowskiego 4 w Toruniu. Stan zachowania na jesieni 2022 r. Elewacja boczna. Uszkodzenia tynków cokołu. (Fot. E. Płocińska)

43. Budynek Biblioteki Pedagogicznej przy ul. Dąbrowskiego 4 w Toruniu. Stan zachowania na jesieni 2022 r. Elewacja boczna. Uszkodzenia tynków cokołu. (Fot. E. Płocińska)

44. Budynek Biblioteki Pedagogicznej przy ul. Dąbrowskiego 4 w Toruniu. Stan zachowania na jesieni 2022 r. Elewacja tylna. Uszkodzenia profili opasek okiennych. (Fot. E. Płocińska)

45. Budynek Biblioteki Pedagogicznej przy ul. Dąbrowskiego 4 w Toruniu. Stan zachowania na jesieni 2022 r. Elewacja tylna. Uszkodzenia profili opasek okiennych. (Fot. E. Płocińska)

46. Budynek Biblioteki Pedagogicznej przy ul. Dąbrowskiego 4 w Toruniu. Stan zachowania na jesieni 2022 r. Elewacja boczna. Graffiti. (Fot. E. Płocińska)

47. Budynek Biblioteki Pedagogicznej przy ul. Dąbrowskiego 4 w Toruniu. Stan zachowania na jesieni 2022 r. Rozwarstwienia tynku. Szczelna powłoka cienkowarstwowa na tynkach o niższej wytrzymałości. (Fot. E. Płocińska)

48. Budynek Biblioteki Pedagogicznej przy ul. Dąbrowskiego 4 w Toruniu. Stan zachowania na jesieni 2022 r. Rozwarstwienia tynku. Szczelna powłoka cienkowarstwowa na tynkach o niższej wytrzymałości z powłoką malarską w kolorze ugrowym. (Fot. E. Płocińska)

49. Budynek Biblioteki Pedagogicznej przy ul. Dąbrowskiego 4 w Toruniu. Stan zachowania na jesieni 2022 r. Rozwarstwienia tynku. Szczelna powłoka cienkowarstwowa na tynkach o niższej wytrzymałości z powłoką malarską w kolorze ugrowym. (Fot. E. Płocińska)

50. Budynek Biblioteki Pedagogicznej przy ul. Dąbrowskiego 4 w Toruniu. Stan zachowania na jesieni 2022 r. Rozwarstwienia tynku. Szczelna powłoka cienkowarstwowa na tynkach o niższej wytrzymałości z powłoką malarską w kolorze ugrowym. (Fot. E. Płocińska)

51. Budynek Biblioteki Pedagogicznej przy ul. Dąbrowskiego 4 w Toruniu. Jesień 2022 r. Stan zachowania (wtórnej) podbitki dachowej. (Fot. E. Płocińska)

52. Budynek Biblioteki Pedagogicznej przy ul. Dąbrowskiego 4 w Toruniu. Jesień 2022 r. Stan zachowania (wtórnej) podbitki dachowej. (Fot. E. Płocińska)

53. Budynek Biblioteki Pedagogicznej przy ul. Dąbrowskiego 4 w Toruniu. Jesień 2022 r. Stan zachowania instalacji przeciwwodnej. (Fot. E. Płocińska)

54. Budynek Biblioteki Pedagogicznej przy ul. Dąbrowskiego 4 w Toruniu. Jesień 2022 r. Stan blacharki i rozwiązanie izolacji. (Fot. E. Płocińska)

55, 56, 57. Budynek Biblioteki Pedagogicznej przy ul. Dąbrowskiego 4 w Toruniu. Jesień 2022 r. Stan zachowania instalacji przeciwwodnej. (Fot. E. Płocińska)

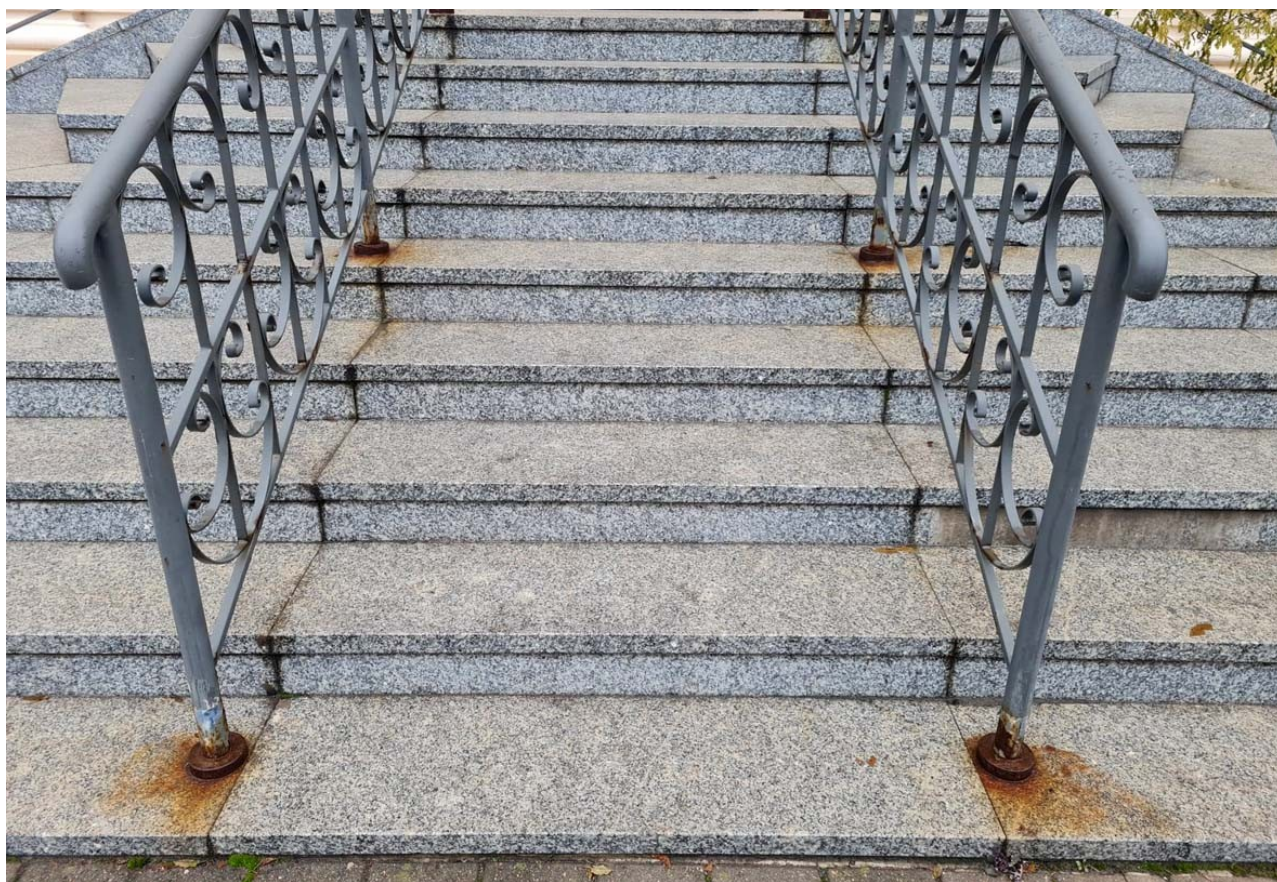
58. Budynek Biblioteki Pedagogicznej przy ul. Dąbrowskiego 4 w Toruniu. Jesień 2022 r. Współczesne schody prowadzące do wejścia głównego. (Fot. E. Płocińska)

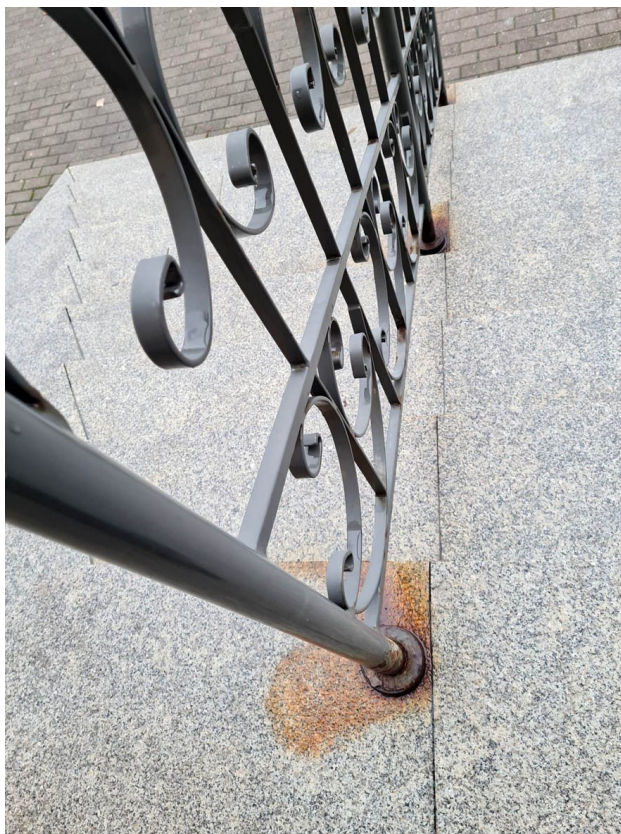
59. Budynek Biblioteki Pedagogicznej przy ul. Dąbrowskiego 4 w Toruniu. Jesień 2022 r. Współczesne schody prowadzące do wejścia głównego. (Fot. E. Płocińska)

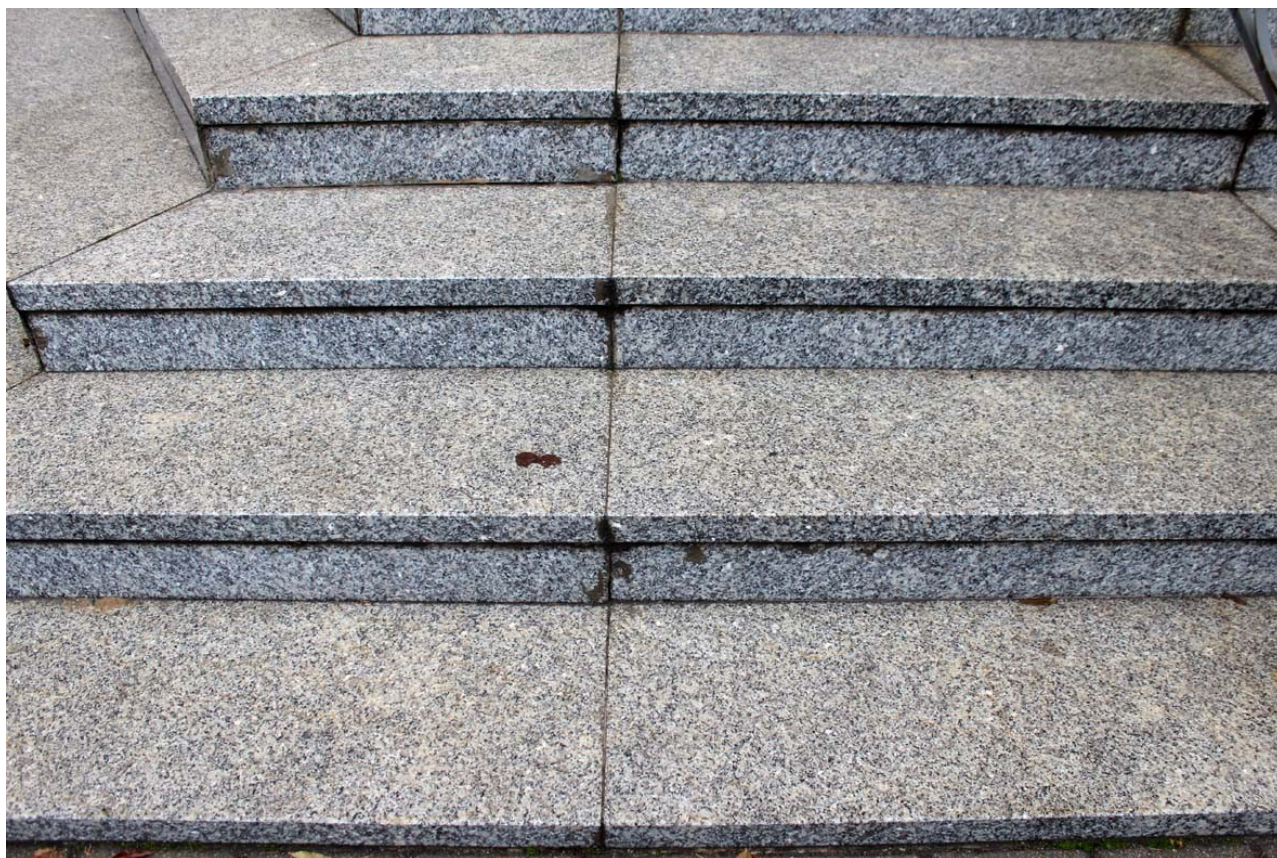
60. Budynek Biblioteki Pedagogicznej przy ul. Dąbrowskiego 4 w Toruniu. Jesień 2022 r. Współczesne schody prowadzące do wejścia głównego. (Fot. E. Płocińska)

61. Budynek Biblioteki Pedagogicznej przy ul. Dąbrowskiego 4 w Toruniu. Jesień 2022 r. Współczesne schody prowadzące do wejścia głównego. Ślady korozji na granitowej okładzinie. (Fot. E. Płocińska)

62. 63. Budynek Biblioteki Pedagogicznej przy ul. Dąbrowskiego 4 w Toruniu. Jesień 2022 r. Współczesne schody prowadzące do wejścia głównego. Ślady korozji na granitowej okładzinie. (Fot. E. Płocińska)

64. Budynek Biblioteki Pedagogicznej przy ul. Dąbrowskiego 4 w Toruniu. Jesień 2022 r. Współczesne schody prowadzące do wejścia głównego. Ślady korozji na granitowej okładzinie. (Fot. E. Płocińska)

5. ZAŁOŻENIA KONSERWATORSKIE

Priorytetowym działaniem w obrębie budynków zabytkowych jest zabezpieczenie ich przed działaniem czynników niszczących, przede wszystkim wody opadowej oraz zalewającej mury i podciąganej kapilarnie.

W przypadku budynku obecnej Biblioteki Pedagogicznej większość prac dotyczących zabezpieczenia technicznego przed szkodliwym działaniem wody została wykonana podczas poprzednich remontów.

Obecnie w obiekcie istnieje prawdopodobnie problem z odprowadzeniem wody poniżej poziomu gruntu, z którym właściciel obiektu próbuje sobie poradzić umieszczając tymczasowe konstrukcje odprowadzające wodę z rewizji rury spustowej na trawnik. Przed rozpoczęciem prac remontowych należy zidentyfikować problem i udroźnić instalację. Być może rozważyć należy demontaż betonowych ograniczników i/lub ewentualną wymianę kostki brukowej wokół budynku na lepiej odprowadzające wodę kruszywo drenażowe, gdyż obecne rozwiązanie może prowadzić do gromadzenia się wody wokół murów budynku zamiast jej odprowadzenia. Szczegółowe rozwiązania pozostają poza zakresem tego opracowania.

Pozostałe elementy zabezpieczeń technicznych wydają się spełniać swoją funkcję, chociaż należy dokonać ich przeglądu z poziomu rusztowań i dokonać niezbędnych napraw.

Osobną kwestią jest stan elewacji. Na pierwszy rzut oka tynki i dekoracyjne elementy architektoniczne prezentują się dobrze. W niektórych miejscach pojawiły się rysy, pęcherze i ubytki tynków lecz stanowią one wizualnie w tym momencie stosunkowo niewielki procent w odniesieniu do całej elewacji.

Należy jednak zdawać sobie sprawę, iż charakter zniszczeń wskazuje, iż podczas ostatniej renowacji na elewację naciągnięto cienkowarstwową zaprawę o parametrach wytrzymałościowych i szczelności wyższej od istniejących na obiekcie tynkach wapiennych. Pod zewnętrzną skorupą może znajdować się silnie zdestruowany, osypujący tynk wapienny. Procesy niszczące na obiekcie zabytkowym zawsze odbywają się kosztem materiału najłabszego. W tym przypadku są to historyczne tynki. W sytuacji, w której użyte materiały byłyby dopasowane, tj. nieco słabsze od historycznych, niszczenie (nieuniknione) odbywałoby się na powierzchni, kosztem warstw malarskich, a nie poniżej tejże powierzchni.

W związku z tym, że tynk cienkowarstwowy pokrywa całą elewację trudno jest ocenić właściwą skalę zniszczeń tynków.

Warstwa współczesnego tynku cienkowarstwowego jest silnie zespolona z tynkami historycznymi. Rozdzielenie warstw jest w praktyce nieosiągalne. W związku z tym zaproponowano wykonanie napraw tynku z pozostawieniem istniejącej warstwy. Tylko w partiach tynków płaskich lub jeżeli podczas prac wykonawczych stwierdzi się ich wtórny charakter lub destrukcję nie pozwalającą na

pozostawienie – dopuszcza się wymianę tynków. Należy zwrócić uwagę, że obszary tynków kwalifikowane do usunięcia należy typować bardzo ostrożnie. Głuchy dźwięk przy opukiwaniu może wynikać z nałożenia warstwy o dużej wytrzymałości na warstwę o niższej wytrzymałości, nie zaś z faktycznego odspojenia tynku od ściany.

Podczas oględzin, na wysokości dekoracji architektonicznych parteru stwierdzono występowanie (pod warstwą wtórnej, szczelnej zaprawy) tynku malowanego na dość intensywny ugrówy kolor. Prawdopodobnie jest to warstwa wtórna, lecz jeśli podczas prac na etapie wykonawczym nie zostaną zidentyfikowane pierwotne wymalowania, przy odtwarzaniu kolorystyki proponuje się pozostanie w paście ugrów.

Trudno na obecnym etapie wnioskować o zróżnicowaniu walorowym poszczególnych elementów architektonicznych elewacji. Nieliczny materiał fotograficzny może wskazywać iż elementy artykulacji pionowej, a być może także gzymsy i sztukaterie elewacji frontowej mogły być malowane nieco ciemniej niż tynkowane tło. Takie traktowanie elementów elewacji potwierdzają badania przeprowadzane w Toruniu na innych elewacjach obiektów z końca XIX w.

W obiekcie nie zachowała się oryginalna stolarka okienna, dlatego ciężko jest wnioskować o jej pierwotnej kolorystyce. Podobnie jak w przypadku elewacji – badania odkrywkowe prowadzone w Toruniu wykazują duże zróżnicowanie kolorystyczne w obrębie rozwiązań stolarki okiennej. Zdjęcia archiwalne ukazują ciemne pola w miejscach otworów okiennych, które mogłyby wskazywać na ciemniejszy kolor stolarki. Do informacji z fotografii należy natomiast podchodzić z pewną rezerwą gdyż często były one retuszowane dla uzyskania lepszego efektu wizualnego zdjęcia.

Warto wziąć pod uwagę przy najbliższej odnowie powłok malarskich przemaalowanie ich na ciemniejszy kolor (przy akceptacji MKZ).

Osobną kwestią jest estetyka elementów dodanych, w szczególności schodów, elementów metaloplastyki, otoczenia obiektu. Łącznik przylegający do obecnej biblioteki oraz schody przed wejściem głównym zaprojektowane i wykonane kilka dekad temu drażnią dziś swoją formą i użytymi materiałami.

Projektanci przyjęli zapewne założenie, że dodana architektura nie powinna fałszować historii. W takim podejściu kryje się jednak pułapka estetyzacji z czasów, w których powstaje koncepcja przebudowy. Na dodatek w przypadku łącznika obecna jego forma i kolorystyka jest daleka od projektowanej w latach 90. XX w., a obecna nieprzyjemnie dominuje nad budynkami historycznymi.

W przypadku schodów szczególnie źle oddziałuje wprowadzenie skomplikowanej, ahistorycznej geometrii oraz metaloplastyki historyzującej w formie ale wykonanej z rur stalowych o znacznej średnicy.

Modernizacje w obrębie architektury historycznej są niezwykle trudne. Wymagają dużego wyczucia i wiedzy projektantów oraz współpracy specjalistów wielu dziedzin a także indywidualnego

traktowania. Wciąż, w przypadku kiedy nie mamy przesłanek do rekonstrukcji nie oznacza to historycznej kalki. Użyte materiały mogą czerpać z puli rozwiązań współczesnych, jednak należy pamiętać o ich funkcji służebnej. Jeśli chodzi o elementy nowe – forma ich stanowić powinna zawsze tło (nie dominantę) dla elementów historycznych.

Pod względem konserwatorskim prawidłowym postępowaniem w zakresie schodów wejściowych budynku biblioteki byłoby zaprojektowanie nowego wejścia w formie wzorowanej na historycznych rozwiązaniach, najlepiej z użyciem rozwiązań materiałowych z przełomu XIX i XX w., np. szlachetnych betonów, tynków, metaloplastyki. Projekt schodów powinien być wykonany na podstawie rozszerzonej kwerendy archiwalnej oraz analizy podobnych rozwiązań znanych z architektury końca XIX w., a jednocześnie pozwolić powinien na spełnienie współczesnych norm oraz na wygodne i bezpieczne użytkowanie. Szczegóły projektu schodów należą do branży architektonicznej i są poza zakresem tego opracowania.

Do czasu uzyskania środków finansowych i biorąc pod uwagę, iż obecne schody są w dobrym stanie technicznym i spełniają swoją funkcję użytkową, w programie technologicznym zaproponowano metody naprawcze obecnego rozwiązania przy podkreśleniu, iż jest to rozwiązanie tymczasowe i należy dążyć do realizacji koncepcji historycznej.

Podobna uwaga dotyczy schodów i balustrady zejścia do kondygnacji podziemnej budynku od strony elewacji bocznej (południowo-wschodniej).

Zaleca się wymianę rur spustowych kondygnacji parteru na miedziane (zgodnie z materiałem użytym powyżej).

Odradza się sadzenie drzew i krzewów w bliskim otoczeniu budynku. Zaleca się aby planowana roślinność miała wysokość nie przekraczającą cokołu budynku i była zakomponowana w prostej formie, bez użycia współczesnych sposobów aranżacji ogrodów.

5. TECHNOLOGICZNY PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH

PRACE BADAWCZE I DOKUMENTACYJNE

Niniejsze opracowanie przedstawia stan zachowania oraz adekwatne do niego rozwiązania konserwatorskie, proponowane na podstawie oglądu z poziomu gruntu na jesieni 2022 r. Przed rozpoczęciem realizacji, po uzyskaniu pełnego dostępu do obiektu z poziomu rusztowań należy zaktualizować dokumentację fotograficzną oraz zweryfikować ocenę stanu zachowania.

Podczas wszystkich wykonywanych na obiekcie prac prowadzić należy dokumentację fotograficzną i opisową, która stanie się częścią powykonawczej dokumentacji konserwatorskiej kończącej planowaną realizację.

Podczas prac należy wykonać technologiczne badania specjalistyczne, w tym przede wszystkim badania kolorystyki tynków i elementów sztukatorskich, a także ewentualne badania, których wynik może wskazywać dalszą ścieżkę postępowania konserwatorskiego. Ocenę celowości badań specjalistycznych uzależnia się w dużym stopniu od przebiegu prac i pozostawia do decyzji na etapie wykonawczym. Istotne jest aby prace konserwatorskie przy elewacji kamienicy prowadzone były przez dyplomowanego konserwatora zabytków i pod nadzorem stosownego urzędu konserwatorskiego.

PRACE PROFILAKTYCZNE I ZABEZPIEZAJĄCE

Niezależnie od planowanych prac renowacyjnych należy przywrócić drożność instalacji odprowadzającej wodę poniżej poziomu gruntu. Istniejące rynny i rury spustowe są według wstępnego rozpoznania w dość dobrym stanie technicznym. Należy dokonać ich przeglądu oraz ujednolicenia estetycznego. Rury spustowe w kondygnacji parteru odtworzyć należy jako miedziane. Naprawy i uzupełnienia blacharki parapetów i gzymsów wykonać zgodnie z wprowadzoną podczas współczesnego remontu koncepcją.

Po naprawie odwodnienia kamienicy i zabezpieczeniu otworów okiennych należy zdemontować fragmenty odspojonych tynków a następnie zmyć elewację myjką ciśnieniową i przeprowadzić dezynfekcję obiektu. Proponowane preparaty: Preventol RI, Biotin T firmy C.T.S. lub inne równoważne.

TYNKI I PROFILE CIĄGNIONE Z ZAPRAW WAPIENNYCH

Przy usuwaniu zdestruowanych wypraw tynkarskich należy kierować się zasadą zachowania jak największej ilości materiału zabytkowego. Głuchy dźwięk przy opukiwaniu tynków może być wynikiem nałożenia mocnej zaprawy na lekkie podłoże i nie musi oznaczać odspojenia tynku od podłoża. Ważne, żeby usunąć te obszary w których nastąpiła całkowita destrukcja materiału lub odspojenie od podłoża. Przy usuwaniu tynków nie używać udaru. Podczas usuwania warstw wtórnych należy zwrócić szczególną uwagę na ewentualne zachowane relikty pierwotnych warstw

wymalowań.

Zewnętrzną warstwę wykończeniową elewacji biblioteki stanowi tynk o wyższych od oryginalnych parametrach wytrzymałościowych. Właściwe dla przywrócenia naturalnych procesów odsychania elewacji byłoby jej usunięcie. W związku z dużą przyczepnością ostatniej warstwy okaże się to prawdopodobnie niemożliwe bez uszkodzenia historycznych tynków. Dlatego zdecydowano się tę warstwę zostawić zachowując w ten sposób formę oryginalnych (choć przykrytych wtórną warstwą) detali architektonicznych. Dopuszcza się, jeśli będzie to niezbędne skucie tynków płaskich, jeżeli nie zachowały się pod nimi tynki historyczne lub są one w znacznym stopniu uszkodzone. Nie należy traktować tego jednak jako zasady, ograniczając się, na tyle na ile będzie to możliwe – do napraw.

Partie tynków o szczególnym znaczeniu należy wzmocnić i podkleić. Proponuje się w tym celu preparat na bazie estrów etylowych kwasu krzemowego KSE 300 firmy Remmers. Rysy należy naciąć na całą głębokość. Szczeliny, pęknięcia oraz odspojone fragmenty tynków podkleić należy preparatem iniekcyjnym na bazie wapna PLM firmy CTS.

Jeżeli po zmyciu elewacji w pasie odparowywania wody w partii przyziemia zaobserwuje się krystalizację soli rozpuszczalnych w wodzie – należy przeprowadzić odsalanie cegieł i tynków metodą wymuszonej migracji do rozszerzonego środowiska z użyciem okładów z ligniny, pulpy celulozowej lub poprzez założenie tynków odsalających.

Do uzupełnień tynków proponuje się użycie gotowych zapraw dedykowanych do uzupełniania zabytkowych tynków np. zapraw na bazie wapna trassowego firmy Optolith, Tubag itp. Do wytworzenia warstwy szczepnej, szczególnie w miejscach o wzmożonej destrukcji cegieł i tynków (np. w partii przyziemia) można użyć preparatu Haftfest firmy Remmers. Większe ubytki profili opasek okiennych i drzwiowych należy odtworzyć metodą ciągnięcia na ścianie.

Korzystne może być zagruntowanie powierzchni preparatem Optosan RissGrund firmy Optolith pozwalającej na zamknięcie włosowatych szczelin.

Z uwagi na to, iż obecna dodana warstwa tynku cienkowarstwowego będzie prawdopodobnie niemożliwa do usunięcia, proponuje się zastosowanie takich metod prac naprawczych przy obiekcie, które umożliwią estetyczne scalenie i wykończenie powierzchni bez konieczności dokładania kolejnej warstwy tynku cienkowarstwowego i idącego za tym zniekształcenia profili.

Zaleca się użycie preparatu umożliwiającego ujednolicenie podłoża np. Kontakt Plus firmy Keim.

Tylko na powierzchniach płaskich jeżeli będzie taka potrzeba w celu wyrównania powierzchni tynków nowych i uzupełnianych, jako warstwę wykończeniową użyć należy wysoko paroprzepuszczalnych tynków cienkowarstwowych o wielkości frakcji kruszywa dopasowanej do charakteru oryginalnych tynków. Proponowana zaprawa na bazie wapna trasowego Optosan TrassFeinputz firmy Optolith lub równoważna.

Elewację pomalować należy farbą o wysokiej wodoprzepuszczalności, np. farbą Granital firmy Keim w kolorystyce dobranej na podstawie odkrywek stratygraficznych oryginału lub ustaleń komisji konserwatorskiej.

SZTUKATERIE GIPSOWE

Elementy sztukaterii gipsowej należy zdezynfekować wraz z tynkami elewacji, a następnie dokonać oceny ich stanu zachowania. Prawdopodobnie przynajmniej część z nich jest rekonstruowana. Jeżeli elementy będą wykazywały wysoki stopień destrukcji, będą popękane lub metalowe elementy konstrukcji okażą się silnie skorodowane – należy je zdemontować i poddać konserwacji, a elementy metalowe oczyścić i zabezpieczyć powłoką antykorozyjną lub wymienić na nowe, nierdzewne. (Demontaż nie jest elementem niezbędnym prac i należy uzależnić go od stanu zachowania elementów gipsowych.)

Powierzchnię elementów sztukateryjnych należy oczyścić za pomocą kontrolowanego strumienia pary wodnej (przy zwróceniu szczególnej uwagi, aby nie przegrzewać gipsu) oraz ręcznych metod mechanicznych.

Jeśli zajdzie taka potrzeba elementy gipsowe należy posklejać używając (punktowo) szybkowiążącego kleju epoksydowego np. Poxipol. Jeżeli zajdzie taka potrzeba zazbroić prętami ze stali nierdzewnej lub włókna szklanego.

Ma podstawie oglądu z poziomu wydaje się iż na elewacjach nie brakuje żadnych elementów gipsowych, gdyby jednak tak było - rekonstrukcje brakujących elementów powtarzalnych zaleca się wykonać w technologii oryginału – w gipsie, po uprzednim wykonaniu jego negatywowego odlewu w silikonie. Zaimpregnować preparatem KSE firmy Keim lub tradycyjnie roztworem szelaku w alkoholu.

Sztukaterie pomalować zgodnie ze stwierdzoną kolorystyką oryginału, a jeżeli kolor nie zostanie zidentyfikowany – z ustaleniami komisji konserwatorskiej.

STOLARKA OKIENNA I DRZWIOWA

Zachowaną historyczną stolarkę drzwiową poddać należy pracom konserwatorskim. Drewno oczyścić z wtórnych warstw malarskich za pomocą metod mechanicznych i chemicznych preparatami rozpuszczalnikowo-zmydlającymi, np. Skalplex, Remmosol, 3V3. Jeżeli stan zachowania na to pozwoli – oryginalne warstwy malarskie pozostawić w formie świadka. Nie wyklucza się użycia wysokich temperatur do oczyszczania, jednak prace takie powinna przeprowadzać tylko osoba doświadczona z użyciem opalarki o regulowanej temperaturze, tak aby zminimalizować ryzyko trwałego uszkodzenia drewna.

Ubytki drewna w partiach konstrukcyjnych uzupełnić należy metodą flekowania. Mniejsze ubytki proponuje się uzupełnić zaprawami epoksydowymi dwuskładnikowymi np. Araldite a powierzchnię

drewna szpachlówkami do drewna np. Tikkurilla Colowood. Powierzchnię uzupełnień i drewna opracować i wyszlifować za pomocą papierów ściernych.

Elementy metalowe zabezpieczyć należy farbą podkładową antykorozyjną w systemie farb nawierzchniowych planowanych do rekonstrukcji warstwy malarskiej stolarki. Poleceni producenci farb: Remmers, Tikkurilla, Flugger.

Pomalować zgodnie z ustaleniami z MKZ.

Wyregulować zawiasy.

PODBITKA DACHOWA

Stolarkę należy oczyścić za pomocą dobranych środków rozpuszczalnikowych i zmydlających oraz metod mechanicznych.

Po oczyszczeniu przeprowadzić należy dezynsekcję drewna np. preparatem AntilInsect firmy Remmers.

Jeśli będzie taka potrzeba drewno wzmocnić roztworem Paraloidu B72 (10 % w Toluenie). Ubytki drewna uzupełnić, w zależności od ich wielkości i rodzaju: flekami drewnianymi do ubytków o charakterze konstrukcyjnym, żywicą epoksydową do zastosowań zewnętrznych np. Araldite SV / HV 36 do mniejszych ubytków formy.

Pomalować zgodnie z ustaleniami komisji konserwatorskiej (proponowane farby producentów Flugger, Remmers, Tikkurilla).

SCHODY

Wtórne schody należy poddać oczyszczaniu z zachowaniem poleru. Odspojone płyty zdemontować, oczyścić i zamontować z użyciem dedykowanego kleju do kamienia. Płyty przebarwione rdzą przepolerować.

Należy dążyć do przywrócenia schodów w formie historycznej zgodnie z opisem zawartym w rozdziale ZAŁOŻENIA KONSERWATORSKIE.

METALOPLASTYKA – BALUSTRADA BALKONU I SCHODÓW, KRATY

Współczesne elementy metaloplastyki: balustrady schodów głównych i bocznych oraz kraty należy oczyścić z pozostałości farb oraz produktów korozji żelaza metodą piaskowania. W przypadku historycznej balustrady balkonu metodą bezpieczniejszą jest ręczne oczyszczanie przy pomocy metalowych szczotek wspomagane dodatkowo metodami chemicznymi w celu rozmiękczenia warstw przemalowań (np.: Remmosol, Skalplex, 3V3 lub inny). Dopuszcza się także zastosowanie metody piaskowania, należy jednak zwrócić szczególną uwagę na to, aby przy piaskowaniu nie

uszkodzić metalu. Dobór odpowiedniego kruszywa i ciśnienia piaskowania powinien doprowadzić do skutecznego oczyszczenia, bez zjawiska „zbierania” powierzchni metalu.

Oczyszczone elementy metaloplastyki należy zabezpieczyć podkładową farbą antykorozyjną. Poleca się w tym celu farby, których działanie polega na wytworzeniu powłoki galwanicznej (np. preparat Zinga lub inny o wysokiej zawartości cynku).

Jako warstwę wykańczającą użyć należy farby nawierzchniowej w systemie zgodnym z zastosowanym podkładem, w kolorze zgodnym z ustalonym na podstawie badań konserwatorskich (Dużą trwałością odznaczają się farby poliuretanowe np. Tikkurila Temadur 10 zalecana jako farba nawierzchniowa na preparat Zinga.)

Jeżeli podczas oczyszczania balustrady balkonu zidentyfikowany zostanie pierwotny kolor – należy go odtworzyć. Jeżeli nie, podobnie jak współczesne balustrady – pomalować na kolor ciemnografitowy RAL 7021.

W przypadku balustrad schodów należy dążyć do odtworzenia ich w formie historycznej, ewentualnie w formie lekkiej, nowoczesnej, nie historyzującej.